

Elevers strategier för att bedöma källors trovärdighet

FÖRFATTARE: EVA-LENA JONSSON & ANNELI NILSSON

ARTIKEL NUMMER 11/2014

JÖNKÖPINGS
KOMMUN

SKOLPORTEN

Abstract

Syftet med studien är att utveckla kunskap om hur elever tillämpar källkritik för att som lärare kunna undervisa om bedömning av källors trovärdighet. Ett av kunskapskraven i Lgr 11 är att eleverna ska kunna söka naturvetenskaplig information och då använda olika källor och föra underbyggda resonemang om informationens och källornas trovärdighet och relevans. Vi har dokumenterat elevers samtal om källors trovärdighet med hjälp av videofilmning. Eleverna går i årskurs sju och har arbetat med sökuppgifter på internet. De arbetssätt som eleverna använde sig av var att se vem som skrivit internetsidan och bedöma tillförlitligheten utifrån egen auktoritet. Eleverna jämförde även samstämmigheten av information från olika källor. Den övergripande slutsatsen är att elever ställer sig tveksamma till källor som innehöll facktermer som var svårbegripliga och till stor del använder sin egen auktoritet för att bedöma informationens och källornas trovärdighet.

Nyckelord: Internetsökning, källkritik, grundskola, trovärdighet, auktoritet

Eva-Lena Jonsson är utbildad 4-9 lärare och arbetar idag som lärare i matematik, No och teknik på Ribbaskolan i Gränna (Jönköpings kommun).

E-post: eva-lena.jonsson@jonkoping.se

Anneli Nilsson är utbildad 4-9 lärare och arbetar idag som lärare i matematik och No på Ribbaskolan i Gränna (Jönköpings kommun)

E-post: anneli.nilsson@jonkoping.se

Denna artikel har 28 maj 2014 accepterats för publicering i Skolportens numrerade artikelserie för utvecklingsarbete i skolan.

Granskare: Lektor Ann-Christine Wennergren från Högskolan i Halmstad har varit ansvarig för lärarnas responsseminarier och haft rollen som extern granskare.

Fri kopieringsrätt i ickekommersiellt syfte för kompetensutveckling eller undervisning i skolan och förskolan under förutsättning att författarens namn och artikelns titel anges, samt källa: Skolportens artikelserie. I övrigt gäller copyright för författaren och Skolporten AB gemensamt.

Denna artikel är publicerad i Skolportens nättidskrift Undervisning & Lärande:
www.skolporten.se/forskning/utveckling/

Aktuell metodbok med författaranvisningar:
www.skolporten.se/metodbok

Vill du också skriva en utvecklingsartikel? Mejla till redaktionen@skolporten.se

Innehållsförteckning

1. Inledning.....	5
2. Bakgrund	6
3. Genomförande	8
3.1 Studiens förutsättningar	8
3.2 Analys	8
3.3 Etik	9
3.4 Studiens trovärdighet	9
4. Resultat	10
4.1 Källans auktoritet.....	10
4.2 Elevens auktoritet.....	11
5. Diskussion.....	12
5.1 Didaktiska implikationer.....	13
6. Referenslista.....	15
Bilaga: Pedagogisk planering – källkritisk granskning	16

1. Inledning

Eleverna använder sig idag av internet då de söker fakta i mycket större utsträckning än tidigare generationer, vilket gör att eleverna inte har några större svårigheter att hitta information. Svårigheten ligger istället i att kunna avgöra om informationen de läser är tillförlitlig. Med dagens teknikutveckling, där alla elever har tillgång till den snabba information som flödar, ökar kravet på lärarens undervisning om källkritisk granskning. Trots detta visar Karlssons studie (2012) att de flesta elever aldrig får undervisning i källkritik.

Då eleverna söker efter fakta på internet får de hundratals träffar. Eleverna använder sig mestadels av Wikipedia, eftersom det är den som ofta hamnar långt upp i sökresultatet. Enligt en studie genomförd av Larsson (2012) framkommer att människor generellt har svårt med tilltron till de faktakunskaperna som anges på Wikipedia. Ur ett lärarperspektiv ser vi Wikipedia som ett bra verktyg då det är lättillgängligt, har ett språk som eleverna kan förstå och att faktainformationen håller kvalitet. Johansson och Stiel (2008) lyfter fram en jämförelse mellan Wikipedia och två etablerade encyklopedier: Microsoft Encarta och Brockhaus. Alla tre testades utifrån bredd, djup, lättförståelighet, lätthet att söka vidare innehållets kvalitet. Ur alla fyra aspekter var Wikipedia överlägset.

Ett av kunskapskraven enligt läroplanen (Skolverket, 2011) är att eleverna ska kunna söka naturvetenskaplig information, använda olika källor och föra underbyggda resonemang om informationens och källornas trovärdighet och relevans. Skolans uppdrag är att bedöma denna förmåga och vårt forskningsintresse har resulterat i att vi har tagit del av elevers samtal kring källkritisk granskning. Vi har valt videodokumentation för att fånga samtal som sker elever emellan då de sitter vid datorn och arbetar med informationssökning.

Syftet med studien är att utveckla kunskap om hur elever tillämpar källkritik för att som lärare kunna undervisa om bedömning av källors trovärdighet. Forskningsfrågan är: Vilka strategier använder elever för att bedöma källors trovärdighet?

2. Bakgrund

Ett av kunskapskraven enligt läroplanen är att eleven kan söka naturvetenskaplig information och använder då olika källor och för underbyggda resonemang om informationens och källornas trovärdighet och relevans (Skolverket, 2011).

Alexander och Tate (1999), Lih (2004) samt Thurén (2005) har arbetat fram olika kriterier för källkritisk granskning. Vi inspirerades mest av de strategier som Thurén definierat för att bedöma en källas tillförlitlighet. Studien visar att elever utgår från sina egna kunskaper för att bedöma och tolka källor, och bedöma om informationen stämmer med den kunskap man själv har sedan tidigare. Ju större kunskap du själv besitter, desto lättare är det att bedöma tillförlitligheten. Den som specialiserat sig på ett område lär sig också snart vilka internetsidor som brukar tillhandahålla tillförlitlig information (Thurén, 2005). Författaren menar vidare att elever oftast inte har samma förförståelse och kunskap i ämnet som vuxna. Därför är det extra viktigt att eleverna får lära sig att använda ett källkritiskt perspektiv. Johansson och Stiel (2008) undersökte vilka kriterier gymnasieungdomar använder vid källkritisk granskning då de använder Wikipedia. De kom fram till att ungdomarna i hög grad förlitar sig på sin egen auktoritet för att bedöma informationens sannolikhet. Även doktorander använder i stor utsträckning sina tidigare ämneskunskaper vid värdering av källor (Limberg, Hultgren & Jarneving, 2002). Dessa författare menar också att elevens ålder, utveckling och kognitiva förmåga spelar stor roll vid värdering av information och källor. Likaså är det avgörande om eleverna har fått någon undervisning i att granska källor och Karlssons (2012) studie visar att elever i svensk skola får lite undervisning om källkritisk granskning.

En trovärdig webbplats ska alltid vara öppen med vem som står bakom sidan. Namn på ansvarig bör framgå tydligt, liksom eventuellt syfte och målsättning med informationen (Thurén, 2005). Här skiljer sig Wikipedia från expertgranskade källor såsom Nationalencyklopedin. På Wikipedia kan det vara svårt att utläsa vem som ligger bakom informationen i en artikel. Ett sätt att säkerställa trovärdigheten på en Wikipediaartikel är att titta på historiken, där man kan utläsa hur många enskilda individer som bidragit till artikeln. Ju fler författare som varit med och redigerat artikeln, och ju fler gånger artikeln har redigerats, desto mer pålitlig är den innehållsmässiga kvalitetsnivån (Lih, 2004). Det faktum att alla människor har möjlighet att ändra informationen i Wikipedia gör att informationen ständigt utsätts för källkritisk granskning, och därmed förbättras ju fler personer som granskar. Eftersom många använder Wikipedia, blir felaktigheter snabbt åtgärdade (Thurén 2005). Trots att antalet redigerare är centralt för att bedöma trovärdigheten på en Wikipediaartikel, kommer detta kriterium först på tredje hand bland de strategier gymnasieungdomar använder (Johansson & Stiel, 2008). Elevernas främsta strategi var att

använda sig av källhänvisningarna och källförteckningen i artikeln. Alexander och Tate (1999) ställer sig dock tveksamma till tillförlitligheten hos Wikipedia, då artikelförfattarna kan vara anonyma, och att informationen ofta är tagen från källor som är svåra att kontrollera, inte sällan från andra internetsidor. Vidare menar de att informationens auktoritet ökar om den finns i en tryckt källa utanför internet. Larsson (2012) har undersökt hur människor i olika åldrar förhåller sig till tillförlitligheten hos olika källor med bakgrund i vem som producerat informationen, och hur informationen blivit till. Hon kom fram till att en kollektiv källa som Wikipedia anses ha mindre tillförlitligt och lägre trovärdig än expertgranskade källor som Nationalencyklopedin. Wikipedia motarbetas på vissa håll i den akademiska arenan med argument som bristande auktoritet. Detta trots att Wikipedia vid jämförelser med flera etablerade encyklopedier vinner i kvalitet, innehåll, bredd, djup samt lättförståelighet (Johansson & Stiel, 2008).

Ytterligare ett kriterium för att bedöma källans tillförlitlighet är att titta på språket, och sättet att uttrycka sig i texten. Överdrifter och slarviga formuleringar drar ner trovärdigheten (Thurén, 2005). Likaså betonar Harris (2010) att dålig grammatik och felstavade ord är indikatorer för bristande trovärdighet. De flesta utbildade människor använder korrekt grammatik, och kontrollerar att texten inte innehåller stavfel. Gymnasieungdomarna i Johansson och Stiels (2008) undersökning nämner också att grammatiska fel och stavfel sänker en källas trovärdighet.

Thurén och Strachal (2011) presenterar ytterligare källkritiska principer som är viktiga att tänka på vid internetsökning. Man bör fundera på om det finns en anledning att tro att källan inte är äkta. Detta kan gälla såväl förfälskade bilder, som kapade webbplatser. Det kan också gälla personer som utger sig för att vara någon annan och till exempel felaktigt utger sig för att ha en doktorsgrad eller annan akademisk examen.

Om faktapåståenden från olika källor säger samma sak, ökar tillförlitligheten. Källorna måste då vara oberoende av varandra. Den som har intresse i en sak kan förväntas presentera informationen på ett sådant sätt att den passar dennes intresse. Thurén och Strachal (2011) påpekar vidare att informationen på internet ständigt förändras men att föråldrade uppgifter kan ligga kvar länge på internet. Lih (2004) menar å andra sidan att internet är överlägset med att tillhandahålla aktuell information i jämförelse med traditionella tryckta källor.

3. Genomförande

3.1 Studiens förutsättningar

För att kunna studera elevers autentiska samtal om källors trovärdighet valde vi att använda videodokumentation. Enligt Bjørndal (2011) är den huvudsakliga fördelen att videoklippen konserverar observationer så att det ges möjlighet att gå tillbaka och att analysera tillfället som spelades in. Den andra fördelen är den stora rikedom av detaljer som blir bevarad vid videodokumentation. Det ger möjlighet att både se vad eleverna arbetar med på datorn samtidigt som elevernas samtal kommer med. Författaren påpekar vidare att när undervisningen bedrivs har lärare begränsade möjligheter till systematiska och detaljerade observationer.

Vi dokumenterade elevernas samtal om källors trovärdighet med hjälp av filmkamera vid fem lektionstillfällen. Uppgifterna som eleverna har arbetat med handlar i korthet om:

- Söka information om huskurer och medicinalväxter: Eleverna hänvisades till att enbart söka information på Wikipedia. Tre klasser har arbetat med denna uppgift under ett lektionstillfälle. De delades in att arbeta parvis vid datorerna. Både elev-elev och lärare-elev samtal har dokumenterats.
- Söka information om en uppfinning: En klass arbetade med denna uppgift. De delades in att arbeta parvis vid datorerna. Både elev-elev och lärare-elev samtal har dokumenterats.
- Söka information om norrsken: En klass har fått denna uppgift i hemläxa. Denna uppgift hade de fått dagen innan och de fick själva bestämma var och hur de skulle söka informationen. Efter redovisningen fick eleverna redogöra för var de har fått informationen ifrån och hur de gjorde för att avgöra om källan var trovärdig vilket filmades.

3.2 Analys

Vinsten av att samarbeta kring en undersökning är att vi har analyserat materialet tillsammans och på så vis kommit ett steg längre i analysarbetet. Detta har vi stöd för från Dysthe (2011) som betonar att olika personers kunskaper, erfarenheter ger upphov till fler idéer, infallsvinklar och lösningsförslag. Vi har också analyserat materialet tillsammans i forskningsteamet (lärarlaget) där vi var inspirerade av ”stimulated reflection” (Cutrim Schmid, 2011). Det var ett effektivt verktyg för att gemensamt diskutera elevernas strategier för källkritisk granskning vilket också stärker validiteten i vår tolkning.

Vi transkriberade delar av materialet när eleverna pratar och redovisar för varandra om källor och hur de har gått tillväga för att finna och granska källans trovärdighet.

Redovisningen visade sig innehålla samtal som var representativa för studiens resultat i stort. Under analysarbetet var vi inspirerade av Thuréns (2005) kategorier och såg användbarheten i dessa. Efter att läst och bearbetat det transkriberade materialet i flera omgångar valde vi att sortera materialet i *källans auktoritet* och *elevens auktoritet*.

3.3 Etik

Eleverna som filmades går alla i årskurs sju och är uppdelade i fyra klasser. Eleverna som deltog i studien kommer från fem olika skolor och undervisningen om källkritisk granskning kan därmed ha varit väldigt olika. Innan eleverna blev filmade hade de inte haft någon undervisning om källkritisk granskning under pågående läsår. Vi som genomfört studien är undervisande lärare i klasserna. Vi har under cirka ett år undervisat klasserna och känner eleverna väl.

Innan filmningen hade vi gett skriftlig information och fått vårdnadshavarnas underskrift som godkännande för elevernas deltagande i filmningen. Föräldrar och elever som inte önskade att eleven skulle vara en del av studien har vi tagit hänsyn till. Då vi har arbetat med det insamlade videomaterialet har enbart forskningsteamet tagit del av materialet. På så vis har vi hållit antalet personer som har tillgång till filmerna hårt begränsat. Vi har även vid transkriberingen anonymiserat eleverna så långt som möjligt.

3.4 Studiens trovärdighet

Dokumentationen gav endast en vag bild av elevernas aktivitet på tangentbordet/bildskärmen. Under analysen saknade vi information kring elevernas aktiva arbete vid datorn samt användningen av historiken på Wikipediasidorna. Detta eftersom antalet redigerare och redigeringar är den främsta kvalitetsgarantin för en artikel på Wikipedia.

De uppgifter eleverna fått arbeta med under studien har alla varit av en naturvetenskaplig karaktär. Ämnesområdet påverkar i vilken grad eleverna litar på innehållet. Naturvetenskapligt innehåll anses mest pålitligt enligt Johansson och Stiel (2008). Detta är något som vi inte har tagit hänsyn till i vår studie. Resultatet hade kanske blivit något annorlunda om vi hade valt att bredda uppgifternas ämnesinnehåll. I studien ingår enbart en årskurs på en skola vilket gör att resultatet inte går att generalisera.

4. Resultat

Utifrån analysarbetet kategoriserade vi elevernas strategier enligt rubrikerna: Källans auktoritet och Elevens auktoritet. Med elevens auktoritet menar vi att eleven utgår ifrån egen kunskap och förförståelse för att bedöma källans trovärdighet. När det gäller källans trovärdighet har vi utgått från Thuréns källkritiska principer. Han menar att man ska bedöma källans trovärdighet genom kategorierna: ålder, oberoende, äkthet och tendens.

Vi har även sett att enstaka elever helt saknar strategier för att granska källan. De uppger att de söker efter information via Google och går in på första möjliga träff. Oftast hamnar de då på Wikipedia och tar då informationen för att vara sann eftersom de anser att Wikipedia känns trovärdig. Eleverna berättar vidare att de känner till Wikipedia sedan tidigare och har erfarenhet av att söka information där. De har ett förtroende för källans tillförlitlighet.

4.1 Källans auktoritet

Eleverna tog ofta utgångspunkt i vem det var som publicerat internetsidan. De hade större förtroende för sidan om de såg att den var kopplad till forskning. Om de hittade en internetsida som eleverna bedömde hade en högre auktoritet så tog de hellre information därifrån än från till exempel Wikipedia. Två elever som sökte information om norrsken uppgav att de hade hittat information på en internetsida som var publicerad av Swedish Institute of Space Physics. De uttryckte att källan lät mer trovärdig än andra källor som också skrivit om norrsken.

Nyheter på SVT ansågs mycket trovärdiga. Flera av eleverna fick syn på SVT som referens på Wikipedia, och de fastslog genast att allt på sidan de läste var trovärdigt. Däremot var samma elever mycket tveksamma till huruvida referensen Vetandets Värld på Sveriges Radio gick att lita på. En av eleverna bestämde sig för att detta inte var någon trovärdig källa, han uppgav att innehållet kan vara påhittat. Referensen FASS fick först bedömningen tveksam, men när en av eleverna läste vidare att det var en läkarbok ändrade de sig och ansåg referensen trovärdig. Livsmedelsverket fick också bedömningen mycket trovärdig, liksom Uppsala universitet och Harvard.

Vid ett tillfälle länkades eleverna vidare till Aftonbladets nyhetssida, eleverna var mycket tveksamma till kvällstidningars tillförlitlighet. De bestämde sig till slut för att källan inte var att lita på. De nämnde att kvällstidningar ägnar sig åt skvaller och nyhetsinformation. I den kombinationen uppgav eleverna att det var svårt att avgöra vilken information som är sanningsenlig. En elev använde sig av information från en artikel utgiven av Aftonbladet.

Vid redovisningen berättade hon att hon använt sig av artikeln för att kunna bekräfta att tidigare information stämde. Några elever nämnde att informationen de hade tagit del av på Wikipedia behövde kontrolleras med hjälp av andra webbsidor för att få bekräftat att informationen var sanningsenlig.

Analysen av samtalen visar att elever vid två tillfällen använde sig av historiksidan på Wikipedia för att se hur sidan har blivit redigerad. De kunde då få en överblick över vilka som har skrivit och om det har förekommit många förändringar på sidan. En elev nämnde även att han tar hänsyn till om Wikipedia sidan är en rekommenderad artikel och vad sidan har för stjärnmarkering. Ytterligare en elev nämnde att han skrollar längst ner på sidan för att se vilka källor som har använts för att skriva artikeln på Wikipedia. Flera elever samtalade om att de också har befogenhet att skriva på Wikipedia, även om de flesta inte gjort det. De var mycket tveksamma till tillförlitligheten till de Wikipediasidorna som de varit inne på.

4.2 Elevers auktoritet

Det uppstod flera diskussioner om referenser med ISBN-nummer är trovärdiga eller inte. Eleverna visste inte om vem som helst får kalla sig författare, eller om man måste ha gått någon viss utbildning, och kanske till och med ha licens. Läraren frågade om de trodde att "Rödluvan och Vargen" var sann, och nu ändrade sig eleverna och konstaterade att Wikipediasidan inte alls behövde vara pålitlig bara för att det refererades till en bok. Då började eleverna istället att läsa titlarna på böckerna som det refererades till och utifrån egen auktoritet bedöma om boken kunde vara en trovärdig källa.

Vid redovisning av källans trovärdighet angav en elev att hon hade förkunskaper om norrsken sedan tidigare undervisning och berättade att hon med hjälp av den kunskapen kunde avgöra att källan innehöll riktig information. En annan elev rådfrågade sin mamma om hjälp för att kunna avgöra om det var trovärdig information som hon fick fram via Wikipedia. Eleverna tog i samband med denna kommentar upp att det är lättare att avgöra en källas trovärdighet om man är vuxen och därmed har mer erfarenhet och kunskap.

Vid samtal mellan elever och lärare framkom att några elever ansåg att det var lättare att avgöra en källas trovärdighet om man var vuxen, eftersom man då har mer kunskap om fler ämnen och därmed har hört talas om fler saker.

Flertalet elever uppgav att de avgör informationens trovärdighet genom att jämföra flera källor för att se om informationen som de finner fram stämmer överens. Om de kan bekräfta informationen från tre olika källor så har de antagit informationen för att vara sann. Här var det flera elever som angav att de alltid använde Wikipedia som startside för att hitta information och senare gick vidare till andra källor för att bekräfta informationen.

Det var inte så viktigt vilka de andra källorna var, bara de upplevde att de gav samma faktakunskaper. Många av eleverna berättade att de började med att söka ett ämne via Google för att sedan hamna på Wikipedia. Därefter sökte de på Nationalencyklopedin för att bekräfta informationen och om de då upplevde att det stämde överens så nöjde de sig med den källkritiska granskningen. Eleverna förklarade vidare att de ofta hamnade på Wikipedia eftersom det sökresultatet hamnar längst upp.

Ingen av eleverna uttalade sig om språkbruket i artiklarna de läste på Wikipedia. Men när eleverna läste Wikipedia hade de stora svårigheter att uttala och förstå innebörden av en rad facktermer. Flertalet elever upplevde att språket på Wikipedia var avancerat och svårt att förstå. Eleverna valde att söka ny information då de inte förstod innebörden av texten de läste. Det framgick även av samtalet att de blev tveksamma till om källan var trovärdig då de inte kunde förstå informationen.

5. Diskussion

De övergripande slutsatserna är att elever ställer sig tveksamma till källor som innehåller facktermer som är svårbegripliga och att elever till stor del använder sin egen auktoritet för att bedöma informationens och källornas trovärdighet. Det förstnämnda är ett resultat som vi inte har sett i tidigare forskning.

Flera av eleverna blev tveksamma till trovärdigheten när språket i artikeln var av vetenskaplig karaktär med många fackliga termer och när språket blev alltför svårbegripligt valde de bort informationen. Det kan jämföras med studier som visar att elever till stor del använder sin egen kunskap för att bedöma och tolka källor vilket medför att elevernas egen kunskapsnivå är en avgörande faktor (jmf Harris, 2010; Johansson och Stiel, 2008; Thurén, 2005). Ingen av eleverna i vår studie kopplade trovärdighet till språket, grammatiken eller sättet att uttrycka sig på. Med tanke på elevernas ålder saknas den allmänbildning som vuxna vanligtvis besitter. Det indikerar att eleverna inte har någon strategi för att bedöma trovärdighet och därför bli osäkra och hänvisade till eget omdöme.

Harris (2010) skriver i sin forskning att om man tidigare har hört talas om källan så anses den vara mer trovärdig, oavsett om det är en trovärdig källa eller inte. Liknande tendenser framkom i vår studie när eleverna ansåg att SVT nyheterna var en mycket säker källa, och samma elever var tveksamma till pålitligheten hos Vetandets Värld på Sveriges Radio. Vi drar slutsatsen att dagens ungdomar inte lyssnar så mycket på radio, och kanske framför allt inte P1. Eftersom de inte känner till programmet eller radiokanalen kände de sig

tveksamma. De går i det här fallet helt på egen auktoritet. Likaså i fallet med FASS. De flesta vuxna skulle bedöma detta som en trovärdig källa, medan eleverna inte känner till den, och därför är tveksamma. Detta stämmer väl överens med Thurén (2005) som menar att vuxna rent generellt har lättare att avgöra en källas auktoritet än ungdomar. Resultatet visar att eleverna i hög grad förlitar sig på sina egna ämneskunskaper vid värdering av källornas trovärdighet. I studier har liknande resultat framkommit för både gymnasieungdomar och doktorander (Johansson & Stiel, 2008; Limberg et. al., 2002; Thurén, 2005)

Eleverna visar stor tilltro till källor som hänvisar till myndigheter, universitet och lärosäten, forskning samt yrken med hög akademisk examen. Thurén (2005) menar att man ska vara försiktig med för stor tilltro till dessa källor, men detta är inte något vi kan läsa av i föreliggande studie. För eleverna tycks det orimligt att ifrågasätta dessa sidor. De utgår ifrån att sidorna är sanningsenliga.

I Larssons (2012) jämförelse mellan allmänhetens värdering av trovärdighet till Wikipedia respektive Nationalencyklopedin framkommer att Wikipedia anses ha lägre trovärdighet. Detta resultat gör sig även gällande i vår studie där flertalet elever ansåg att trovärdigheten sjunker eftersom vem som helst har befogenheten att skriva i Wikipedia. Lih (2004) menar att Wikipedia har en hög tillförlitlighet på grund av att den är så hårt granskad av väldigt många användare, och att felaktig information inte blir långvarig. Endast ett fåtal av eleverna i denna studie använder historiksidan på Wikipedia för att läsa ut hur många redigerare som bidragit med informationen. Lih (2004) och Thurén (2005) framhåller detta som det främsta kvalitetsmärket för en artikel Wikipedia. Att eleverna inte har denna kunskap tolkar vi som en brist i undervisningen.

Ingen av eleverna i studien ifrågasatte hur gamla källorna är, eller om källorna är oberoende av varandra. Eleverna nämnde inte heller att de ifrågasätter sidans äkthet, eller vem som egentligen kan ha redigerat sidan.

De hinder som finns för att elever ska kunna bedöma en källas tillförlitlighet är i huvudsak brist på kunskap om hur en källkritisk granskning genomförs men även elevernas brist på erfarenhet och allmänbildning för att de ska kunna använda sin egen auktoritet vid bedömning av källors trovärdighet.

5.1 Didaktiska implikationer

Vi hade förväntat oss att eleverna på något sätt skulle bedöma artiklarna utifrån språket, grammatiken och sättet att uttrycka sig på (jmf Harris, 2010; Johansson och Stiel, 2008; Thurén, 2005). Vi kunde dock inte se detta, men vid analysen av filmerna såg vi att flera av eleverna blev mer tveksamma till trovärdigheten när språket i artikeln var av

vetenskaplig karaktär med många fackliga termer. När språket blev svårbegripligt valde de bort informationen.

Vi hade förväntat oss att eleverna på något sätt skulle bedöma artiklarna utifrån språket, grammatiken och sättet att uttrycka sig. Istället blev elever tveksamma till vetenskapligt språk och valde bort texter som blev svårbegripligt.

Tidigare använde vi som lärare enbart böcker som källa när elever sökte information. Eleverna utgick då från att allt som skrevs i böckerna var granskad och sann information. Idag har det förändrats och istället för att enbart använda sig av fakta från böcker använder elever till stor del information från internet. Detta har bidragit till att eleverna tvingas granska källorna och jämför information på ett annat sätt än vad de gjorde tidigare. Vi kan konstatera att elever är medvetna om att källor kan ge olika information men ännu inte har aktiva strategier för att värdera källors trovärdighet. Den stora lärdomen som vi tar med oss från studien är att vi som undervisande pedagoger behöver undervisa om och ge elever de källkritiska principer som kan användas för att granska en källas trovärdighet. I läroplanen (Skolverket, 2011) är detta en förmåga som genomsyras i flertalet skolämnen och därmed en förmåga som elever såväl som pedagoger behöver behärska.

När eleverna själva skriver på Wikipedia får de en ökad förståelse för att vem som helst, oavsett yrkesroll och kunskapsnivå, kan skriva på internet. Eleverna bör då parallellt kunna utveckla sin kritiska förmåga.

6. Referenslista

- Alexander, J. E. & Tate, M. A. (1999). *Web Wisdom: How to Evaluate and Create Information Quality on the Web*. London, New Jersey: Lawrence Erlbaum associates.
- Bjørndal, C. R. P. (2005). *Det värderande ögat*. Stockholm: Liber
- Cutrim Schmid, E. (2011). *Video-stimulated reflection as a professional development tool in interactive whiteboard research*. Recall, 23 (3), 252-270.
- Dysthe, O., Hertzberg, F., & Løkenstgard Hoel, T. (2010). *Skriva för att lära*. Lund: Studentlitteratur.
- Harris, R. (2010). *Evaluating Internet Research Sources*. <http://www.virtualsalt.com/evalu8it.htm> [2013-12-27]
- Johansson, H & Stiel, J. (2008). *Kognitiv auktoritet och Wikipedia, Magisteruppsats*. Institutionen Biblioteks- och informationsvetenskap/Bibliotekshögskolan. Borås: Högskolan i Borås.
- Karlsson, D. (2012). *Man kan ju hitta i princip allt man behöver på Google*. Examenuppsats, Biblioteks- och informationsvetenskap. Växjö: Linnéuniversitetet
- Larsson, J. (2012). *Frihet under ansvar eller sann och opåverkad kunskap? Kandidatuppsats*. Institutionen Biblioteks- och informationsvetenskap/Bibliotekshögskolan. Borås: Högskolan i Borås.
- Lih, A. (2004). *Wikipedia as participatory journalism: Reliable sources? Metrics for evaluating collaborative media as a news resource*. Jmsc.hku.hk/faculty/alih/publications/utaustin-2004-wikipedia-rc2.pdf [2008-05-14]
- Limberg, L., Hultgren, F. & Jarneving, B. (2002). *Informationssökning och lärande: en forskningsöversikt*. Stockholm: Skolverket.
- Skolverket (2011). *Läroplanen för grundskolan, förskoleklassen och fritidshemmet 2011*. Stockholm: Skolverket.
- Thurén, T. (2005). *Källkritik*. Stockholm: Liber.
- Thurén, T. & Strachal, G. (2011). *Källa: internet – Att bedöma information utifrån källkritiska principer*. Malmö: Gleerups.

Bilaga: Pedagogisk planering

– källkritisk granskning

Deltagande lärare och elevgrupp: Årskurs 7

Tidsåtgång: 1 vecka (vecka 10, vårterminen 2013)

Moment	Källkritisk granskning av information och argument som eleven möter i olika källor och samhällsdiskussioner med koppling till naturvetenskap			
Syfte		E	C	A
Naturvetenskapliga upptäckter		Eleven kan beskriva och ge exempel på några centrala naturvetenskapliga upptäckter och deras betydelse för människors levnadsvillkor.	Eleven kan förklara och visa på samband mellan några centrala naturvetenskapliga upptäckter och deras betydelse för människors levnadsvillkor.	Eleven kan förklara och generalisera kring några centrala naturvetenskapliga upptäckter och deras betydelse för människors levnadsvillkor.
Söka information samt källkritik		Eleven kan söka naturvetenskaplig information och använder då olika källor och för enkla och till viss del underbyggda resonemang om informationens och källornas trovärdighet och relevans.	Eleven kan söka naturvetenskaplig information och använder då olika källor och för utvecklade och relativt väl underbyggda resonemang om informationens	Eleven kan söka naturvetenskaplig information och använder då olika källor och för välutvecklade och väl underbyggda resonemang om informationens och källornas trovärdighet och relevans.
Använda information		Eleven kan använda informationen på ett i huvudsak fungerande sätt i diskussioner och för att skapa enkla texter och andra framställningar med viss anpassning till syfte och målgrupp	Eleven kan använda informationen på ett relativt väl fungerande sätt i diskussioner och för att skapa utvecklade texter och andra framställningar med relativt god anpassning till syfte och målgrupp.	Eleven kan använda informationen på ett väl fungerande sätt i diskussioner och för att skapa välutvecklade texter och andra framställningar med god anpassning till syfte och målgrupp.
Konkretisera målen	Du ska tillsammans med en klasskamrat söka information om en naturvetenskaplig uppfinning och dess uppfinnare.			
Arbetsätt Bedömning/	Informationssökning med hjälp av dator Presentation inför klass Inlämning av presentationen			
utvärdering	Bedömning kommer att ske enligt ovanstående matris vid presentation och inlämningsuppgift.			

